

5. Встреча с Президентом США Джоозефом Байденом. Президент России, 7 декабря 2021 года. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/67315>
6. Данілов оцінив кількість російських військ біля України у 122 тисячі осіб. *Портал новин LB.ua*, 22 грудня 2021. *Лівий берег*, 22.12.2021 р. URL: https://lb.ua/news/2021/12/22/501567_danilov_otstiniv_kilkist_rosiyskih.html
7. Російські паспорти на окупованому Донбасі отримали 630 тисяч українців – РНБО. *Новини на УНН*, 18 червня 2021 р. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1933296-rosiyski-pasporti-na-okupovanomu-donbasi-otrimali-630-tisyach-ukrayintsiv-rnbo>

І.В. Ткаченко

к.і.н.,

старший науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ І ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ АЗЕРБАЙДЖАНУ ВНАСЛІДОК ПЕРЕМОГИ В ДРУГІЙ КАРАБАСЬКІЙ ВІЙНІ

У дослідженні розглянуто геополітичні ризики Азербайджану внаслідок перемоги в другій Карабаській війні. Показано, що головною загрозою після відновлення статусу-кво і повернення більшої частини втрачених Азербайджаном територій є залежність від позиції Росії як гаранта урегулювання конфлікту, чий вплив у регіоні суттєво зріс внаслідок введення миротворців на територію Нагорного Карабаху.

Ключові слова: Друга карабаська війна, вірмено-азербайданський конфлікт, Російська Федерація, геополітичні ризики Азербайджану.

The Russian Federation and the Geopolitical Risks of Azerbaijan as a Result of the Victory in the Second Karabakh War

The study examines the geopolitical risks of Azerbaijan due to its victory in the second Karabakh war. It was shown in the article that the main threat due to the restoration of the status quo and the return of most of the lost territories of Azerbaijan is the dependence on Russia's position as a guarantor of the conflict, whose influence in the region has grown significantly after the introduction of peacekeepers in Nagorny Karabakh.

Key words: Second Karabakh War, Armenian-Azerbaijani conflict, Russian Federation, geopolitical risks of Azerbaijan.

Друга війна за Карабах, яка стала головною подією на пострадянському просторі в 2020 році, та перемога у ній Азербайджану суттєво змінила статус-кво в регіоні Південного Кавказу. Внаслідок 44-денної війни Азербайджану вдалося взяти реванш за поразку у першому протистоянні з Вірменією. В ході війни Баку не лише добився повернення під свій контроль територій, прилеглих до Нагорного Карабаху, а також частини самого Нагорного Карабаху, зокрема стратегічно важливого міста Шуша, але й дозволив Росії і своєму союзнику Туреччині суттєво змінити геополітичні розклади в регіоні Південного Кавказу.

Мирна угода між Єреваном та Баку, на думку російських ЗМІ, була досягнута виключно зусиллями Російської Федерації та її президента Володимира Путіна, і саме їм належить не лише стежити за дотриманням миру, але й стати гарантом майбутнього довготривалого врегулювання карабахського конфлікту [1]. 9 листопада 2020 року друга пострадянська війна між Азербайджаном та Вірменією завершилася підписанням відповідної заяви прем'єр-міністром Вірменії Ніколом Пашиняном, президентом Азербайджана Ільхамом Алієвим та президентом Росії Володимиром Путіним.

Ключовим пунктом угоди стала домовленість розмістити в зоні конфлікту російських миротворців, які почали розгортання одразу після закінчення активних бойових дій. Виступивши гарантом мирних домовленостей, Москва підтвердила як свою роль ключового посередника в карабахському конфлікті [2]. Однак разом з тим Росія фактично привласнила лаври переможця у війні, виходячи з подальших заяв як вищого державного керівництва, так і преси. Ключовим моментом, на якому наголошувала Москва як гарант мирної угоди Баку та Єревана, є безальтернативність мирного урегулювання під російським проводом. «Виходимо з того, що досягнуті домовленості створять необхідні умови для довгострокового та повноформатного врегулювання навколо

Нагорного Карабаху на справедливій основі та в інтересах вірменського та азербайджанського народів» - прокоментував підписану тристоронню заяву з карабаського урегулювання її фактичний архітектор Володимир Путін [2].

Роль миротворця і гаранта виконання домовленостей між Вірменією та Азербайджаном, яку взяла на себе Росія, остаточна незавершеність карабаського конфлікту, оскільки друга війна залишає невизначеним статус власне Нагорного Карабаху, участь у війні Туреччини як союзника Азербайджану, який також прагне одягнути лаври переможця і розширити свій вплив на Азербайджан і в цілому регіон Південного Кавказу, є підставами для подальшої ескалації конфлікту і, відповідно, до втягнення у нього усіх зацікавлених сторін. Зважати слід і на те, що союзник Азербайджану Туреччина є членом головного ворога російської безпеки – НАТО.

Азербайджан з позиції переможця отримав чимало сподіваного, однак цілком зрозуміло, що далеко не все, на що розраховували у Баку. Починаючи війну, І. Алієв навряд чи тримав у голові сценарій розвитку подій, при якому елементом стримування ворогуючих сторін стануть російські миротворці на території, яку Азербайджан вважає своєю. І, хоча договір про розміщення миротворців розрахований на 5 років, цілком очевидно, що Росія, яка здійснює свою міжнародну політику та експансію на пострадянському просторі виключно з позиції сили, буде тримати свої сили в Нагорному Карабаху стільки, скільки вважатиме за потрібне.

Така позиція Росії, коли договори і угоди діють лише на папері, а принципи міжнародного права трактуються у будь-який вигідний для російської держави спосіб, визначає статус російських миротворців як певного роду троянського коня, який учасники конфлікту змушені були погодити задля збереження сподівань на утримання під контролем принаймні частини Нагорного Карабаху (Вірменія) та під тиском з боку

путінської Росії, яка не могла допустити остаточної поразки свого союзника по ОДКБ, оскільки успіхи армії Азербайджану на чолі з турецькими радниками, інструкторами та озброєнням могли привести до переходу конфлікту на територію Вірменії, а, отже, до необхідності прямого втручання РФ в його хід.

Згідно з домовленостями миротворчий контингент Російської Федерації розміщується на лінії зіткнення сторін і вздовж Лачинського коридору, який зв'язує Вірменію із територією, що лишилася під контролем самопроголошеної Нагорно-Карабаської республіки. Таким чином, розміщення російських військ на території Нагорного Карабаху слід вважати головним успіхом Росії, отриманим внаслідок другої карабаської війни, адже це суттєво зміцнило російську присутність в регіоні, який Росія історично вважає зоною власних геополітичних інтересів.

Предметний інтерес, який виявляють до Південного Кавказу Туреччина, ЄС та США неминуче викликають опір і протидію Російської Федерації, яка намагається утримати у сфері свого контролю республіки колишнього СРСР. Її геополітичний та цивілізаційний вплив значною мірою визначали і визначають зовнішню політику незалежного Азербайджану. Насамперед, це економічні чинники. Росія – головний ринок для азербайджанської сільськогосподарської продукції, поки що головним транспортним шляхом для постачання азербайджанської нафти на світовий ринок, а також – головною державою для азербайджанської трудової еміграції, що дозволяє забезпечувати засобами до існування майже половину населення республіки [3].

Проте, говорячи про російсько-азербайджанські стосунки, не слід забувати, що у них Росія діє виключно з власних інтересів, не визнаючи Азербайджан як рівного собі партнера. Доказом цього є те, що Російська Федерація впродовж багатьох років постачала озброєння обом учасникам

війни за Карабах. Так, у 2006-2007 роках Росія продала Азербайджану 62 танки Т-72. За наступним великим контрактом вартістю 300 мільйонів доларів Азербайджан отримав від неї два дивізіони ЗРК С-300 «Фаворит». У списку російського військового експорту до цієї південнокавказької країни – танки Т-90, БМП 3, САУ МСТА-С, самохідні 120-мм міномети «Вена», ударні гелікоптери Мі-24, гелікоптери Мі-17, тощо.

І хоча важливу роль у перемозі відіграли турецькі та ізраїльські безпілотники і ракетне озброєння, російська зброя масово використовувалася учасниками бойових дій і саме вона складала значну частину трофеїв, захоплених армією Азербайджану.

Слід відмітити, що доля Азербайджану в структурі російського експорту озброєнь постійно зменшується. Попри восьму позицію в загальній структурі російського військового експорту за період 2013-2020 рр. і долю 2,56 %, максимальний дольовий обсяг Азербайджану в загальному балансі російського військового експорту прийшовся на 2013 рік – 7,83 %. Для порівняння: в 2013 році доля Азербайджану склала 7,83 %, в 2014 році – 5,56 %, в 2015 році – 4,37 %, в 2016 році – 0,93 %, в 2017 році – 1,03 %, в 2018 році – 0,70 %, в 2019 році – 0,03 % і в 2020 році – 0,04 % [4]. І це очевидним чином свідчить про переорієнтацію Азербайджану на більш ефективні і сучасні системи озброєння, які він отримує від Туреччини та Ізраїлю, і навряд чи це є припустимим з позиції російських інтересів.

Співробітництво з Туреччиною і можливий конфлікт Росії з НАТО є також ризиком для Азербайджану та його безпеки, адже співпраця двох держав не може не викликати занепокоєння РФ, яка справедливо (з власного погляду) вважає це посяганням на власну сферу геополітичних інтересів. Увесь пострадянський простір, і Південний Кавказ не виключення, Росія вважає своєю зоною впливу, а його державам у російських концептах безпеки відводилася і відводиться роль покірних

союзників і об'єктів майбутньої територіальної експансії під гаслами «відновлення історичної справедливості». Що це саме так, свідчать усі триваючі сьогодні регіональні конфлікти на пострадянському просторі (Придністров'я, Нагорний Карабах, Абхазія, Південна Осетія, війна на сході України і анексія Криму).

Для Азербайджану перемога в другій Карабаській війні уже стала предметом гордості і символом успішності зовнішньополітичного курсу держави під керівництвом І. Алієва, омріяною метою, задекларованою останнім ще під час інаугураційної промови 2003 року. Здобута завдяки активному втручання у її перебіг Туреччини, вона все ж не привела до остаточної ліквідації самопроголошеної Нагорно-Карабаської республіки, а відтак не є остаточною і створює всі передумови до поновлення військових дій у майбутньому.

Альянс з Туреччиною для Азербайджану став ефективною і дієвою запорукою успішного реваншу у протистоянні з Вірменією. Однак імовірне суперництво Туреччини з Росією, обтяжене членством першої в НАТО, може стати одним із найсуттєвіших геополітичних ризиків для Азербайджану у найближчій і середній перспективі. Не зважаючи на те, що Основоположний акт про взаємні відносини, співробітництво і безпеку між Російською Федерацією та Організацією Північноатлантичного договору декларує відданість Росії та НАТО принципу «поваги суверенітету, незалежності і територіальної цілісності усіх держав і їх права вибору шляхів забезпечення власної безпеки, непорушності кордонів і права народів на самовизначення, як це закріплено в Заключному акті і інших документах ОБСЄ» [5], практика пострадянського існування російської держави засвідчує її відданість силовим способам вирішення питань, що стосуються порушень (явних і уявних) її безпеки, у тому числі і щодо вірмено-азербайджанського конфлікту за Нагорний Карабах, який сьогодні далекий від остаточного вирішення.

Використані джерела та література:

1. Победа пришла откуда не ждали. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4625906>
2. Единственно мирное решение. Карабахскую войну завершила Россия. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4566102>
3. Дуднік О. Особливості та специфіка зовнішньої політики Республіки Азербайджан в роки незалежності. URL: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/04/dudnik.htm>
4. Мировой экспорт ВиВТ в 2013-2020 гг. URL: https://armstrade.org/files/yearly_2021_3_1.pdf
5. Основополагающий акт о взаимных отношениях, сотрудничестве и безопасности между Российской Федерацией и Организацией североатлантического договора. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_25468.htm

І.І. Богданович

к.е.н., доцент,
заступник директора з
науково-організаційної роботи
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

Проблематика соціально-економічного розвитку Білорусі та її модернізації залишається вкрай актуальною. Білорусь сформувала власну економічну модель, адаптовану до умов глобального світу XXI ст. Визначено, що ключовим елементом розв'язання комплексу поставлених завдань став програмно-цільовий підхід. На основі проведеного дослідження доводиться вагомість та роль виробничої сфери у генеруванні білоруського ВВП. Акцентовано увагу на потенційних ризиках для національної економіки та напрямках їх нейтралізації.

Ключові слова: Республіка Білорусь, соціально-економічна модернізація, державні програми, промислова політика, зовнішньо-економічна діяльність.

Social and Economic Specifics of the Republic of Belarus Modernization

The problem of the Belarus social and economic development and its modernization remains extremely relevant. Belarus formed its economic model adapted to the conditions of the global world of the XXI century. It is determined